

DIMENSIUNEA LITURGICĂ A COMUNICĂRII ȘI A COMUNIUNII ÎN GÂNDIREA PĂRINTELUI PROFESOR DUMITRU STĂNILOAE

Dr. Alexandru Mălureanu

Abstract

Dimensiunea liturgică presupune comunicarea, Cuminecarea și comuniunea cu Dumnezeu, în relație directă și personală.

Comunicarea cu Dumnezeu prin rugăciune are o mare importanță pentru cunoașterea Lui în comuniune, rugăciunea fiind comunicarea interpersonală transfigurată, dintre om și Dumnezeu.

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae definește această stare drept sfințenie, ca transparență a comunicării și a comuniunii interpersonale.

Keywords: *rugăciune, comunicare, Cuminecare, comuniune, sfințenie*

Dimensiunea liturgică: *Comunicare, Cuminecare și comuniune*

Comuniunea Bisericii are și o dimensiune liturgic-sacramentală-euharistică. Astfel, „prin Sfintele Taine și întreaga viață liturgică a Bisericii noastre, credincioșii sunt introduși treptat, în cea mai înaltă formă de comuniune personal-sacramentală cu Hristos și cu alții întreolaltă”¹.

În întreaga sa teologie, Părintele Stăniloae mărturisește că omul este o ființă comunicantă, comunitară și euharistică: „omul nu este o ființă solitară, ci dialogică, comunitară și comunicantă... Pe lângă calitatea de a fi creat după chipul lui Dumnezeu, deci ființă rațională, cuvântătoare, omul este și o ființă euharistică și sociabilă, comunitară”².

Omul este definit prin capacitatea sa comunicațională. „Omul este dialogul. El începe să existe numai în momentul în care comunică, cel puțin cu un al

¹ Pr. Ioan ICĂ, „Comuniune și Intercomuniune”, în: *Glasy Bisericii*, Anul XXXVII, Nr. 5-6, Mai-Iunie, 1978, p. 535.

² Pr. Ilie IVAN, *Cuvântul în slujirea mântuirii*, Teză de Doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea București, 1997, pp. 90-91.

doilea”³. Omul „trăiește ca să comunice cu Dumnezeu și cu aproapele, el devenind om numai prin împărtășire și prin participare”⁴.

Doar în comuniunea eclesială putem fi în comuniune cu Hristos, „Biserica oferind omului posibilitatea întâlnirii cu Hristos, în Sfânta Euharistie”⁵, comuniunea eclesială, „implicând și fiind posibilă datorită comuniunii în credință și comuniunii euharistice”⁶.

Participând la comuniunea liturgică, omul intră în comuniune cu Dumnezeu, cu semenii și cu întreaga creație, într-o Liturghie cosmică de slăvire a lui Dumnezeu și de mulțumire pentru darul comuniunii. „Prin cuminecarea din darurile dumnezeiești, omul, îndumnezeindu-se, nu intră în relație numai cu Creatorul său, ci și cu toți ceilalți care se cuminecă la rândul lor. El se află astfel, în comuniune cu ceilalți oameni și cu întreaga creație”⁷.

Sfânta Liturghie are o dimensiune comunitară, fiind rugăciunea comună a Bisericii, de aceea, comuniunea euharistică este cea mai profundă formă de comuniune. Comuniunea se realizează și se exprimă mai ales „prin Sfânta Liturghie care e mijlocul prin care Hristos se împărtășește mădularelor Sale și mijlocul permanent prin care creștinii rămân în comunitate cu Biserica... Liturghia are un aspect comunitar prin aceea că ea nu este un act individual, singuratic, ci o rugăciune a Bisericii, o lucrare cu caracter colectiv, universal... În cadrul Sfintei Liturghii, cea care realizează comuniunea în modul cel mai deplin este Sfânta Euharistie... ca taină a unirii cu Hristos... Comuniunea euharistică este cea mai adâncă formă de comuniune în Biserica Ortodoxă”⁸.

Comuniunea liturgică nu se limitează doar la cultul divin public, ci trebuie să fie și practică, manifestându-se și în slujirea semenilor. „Comuniunea cu Hristos prin Sfânta Euharistie trebuie să se manifeste prin realizarea unei comuniuni de iubire și credință cu ceilalți creștini. Comuniunea nu este sufi-

³ † Kallistos WARE, Împărăția lăuntrică, Introducere de Maxime Egger, trad. din limba franceză de Sora Eugenia, Asociația filantropică medicală creștină *Christiana*, București, 1996, p. 30.

⁴ Pr. I. IVAN, *Cuvântul în slujirea mântuirii*, p. 91.

⁵ Pr. Adrian IONIȚĂ, *Hristologia neopatristică în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, Teză de Doctorat, Universitatea București, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, București, 2010, pp. 40-44.

⁶ Pr. Dumitru RADU, „Caracterul ecleziologic al Sfințelor Taine și problema comuniunii”, Teză de Doctorat, în: *Ortodoxia*, nr. 1-2, 1978, p. 368.

⁷ Pr. Gheorghe HOLBEA, *Teologia Cuvântului*, Suport de curs, Master Comunicare și Comuniune, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea București, 2013, p. 3.

⁸ Gheorghe CHIȘCĂ, „Idea de comuniune în Ortodoxie”, în: *Ortodoxia*, Anul XXI, 1969, nr. 3, p. 413.

cientă când e susținută numai prin cuvinte, numai teoretic. Ea trebuie trăită, trebuie pusă în practică. Comuniunea trebuie să se vadă în faptele unora pentru alții, în conlucrarea lor. . . , devenind astfel, o adevărată îmbogățire sufletească, care o întrece pe cea din convorbiri”⁹.

Comuniunea promovată de Biserica Ortodoxă presupune „un principiu de relație și de solidaritate cu întreaga umanitate. . . Prin comuniune, fiecare este solidar cu existența și destinul semenului său”¹⁰.

În cadrul acestei comuniuni, Dumnezeu este sursa, iar preotul, fiind slujitorul comunității, este mijlocitorul comuniunii dintre oameni și Dumnezeu: „comunitatea cultică realizează nu numai comuniunea sufletească între credincioși și preot, ci și pe cea a tuturor cu Dumnezeu, Care este sursa cea mai înaltă a comuniunii”¹¹.

Comuniunea liturgic-euharistică orientează comunitatea credincioșilor spre viitorul eshatologic al comuniunii cu Dumnezeu, dar „o și pregătește în mod concret pentru liturgia fratelui sau comuniunea cu semenii, devenind prin aceasta persoane deschise permanent comuniunii cu Dumnezeu și cu semenii”¹².

În acest context, Părintele Stăniloae afirmă că „și împărtășirea euharistică cu Hristos în viața aceasta, ca și participare la viața veșnică pe care El ne-o dăruiește, este nedeplină, este un adevăr în drum spre desăvârșire: <<Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale>>. Nu în sensul că Hristos nu ar fi deplin ca prezență, real, prin Trupul și Sângele Său, ci în sensul de neputință umană de a ne face pe deplin părtași acestui Adevăr. Este o comuniune cu *dor de desăvârșire*”¹³.

2. Importanța comunicării cu Dumnezeu prin rugăciune pentru cunoașterea Lui în comuniune:

Rugăciunea - comunicare interpersonală transfigurată

Cât privește rugăciunea în viața creștinului, Părintele Dumitru Stăniloae acordă acesteia un loc central. Comuniunea dintre oameni și dintre oameni și Dumnezeu „nu se poate realiza în afara rugăciunii, căci rugăciunea este dialogul personal al omului cu Dumnezeu. . . Rugăciunea este plenitudinea credinței și a comuniunii cu Dumnezeu, e maxima apropiere a lui Dumnezeu. . . când vorbești cu Dumnezeu în rugăciune nu mai ești singur”¹⁴.

⁹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Comunitate prin iubire”, în: *Ortodoxia*, Anul XV, 1963, nr. 1, p. 70.

¹⁰ Ghe. CHIȘCĂ, „Ideea de comuniune în Ortodoxie”, p. 416.

¹¹ Ghe. CHIȘCĂ, „Ideea de comuniune în Ortodoxie”, p. 412.

¹² Pr. Gheorghe POPA, *Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*, Teză de Doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea București, 1998, pp. 175-177.

¹³ Pr. Răzvan Andrei IONESCU, Adrian Nicolae LEMENI, *Teologie ortodoxă și știință. Repere pentru dialog*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 31.

¹⁴ Ghe. CHIȘCĂ, „Ideea de comuniune în Ortodoxie”, p. 414.

În rugăciune, omul comunică direct cu Dumnezeu. „Oamenii arată că trăiesc întâlnirea cu Dumnezeu Cel personal în dialog, în baza descoperirii Lui ca Persoană, răspunzând nu numai cu împlinirea celor cerute de El, ci și prin rugăciune. Căci prin rugăciune, nu se vorbește numai despre Dumnezeu, ci omul se adresează direct lui Dumnezeu”¹⁵.

Comunicarea trebuie transfigurată, asemenea imaginii. Precum imaginea poate fi transfigurată în icoană, așa și comunicarea poate fi transfigurată în rugăciune. *Comunicarea trebuie să devină rugăciune* pentru a-l desăvârși pe om în comuniunea cu Dumnezeu.

În rugăciune, cuvintele sunt transfigurate, „transfigurarea cuvintelor nefiind numai o umplere a lor de un înțeles mai înalt, ci și de o putere care ne înalță, prin care ne transcendem... Cuvintele, în general, sunt transfigurate când sunt adresate unei persoane respectate, iubite. Cu atât mai mult când sunt adresate lui Dumnezeu... Relația iubitoare între persoane transfigurează cuvintele, le umple de o putere și de înțelesuri mai presus de înțelesurile lor naturale. Persoanele dau puteri și înțelesuri mereu noi cuvintelor”¹⁶.

Setea omului de a comunica și de a se comunica se poate împlini prin rugăciune și nu doar prin comunicarea cu ceilalți oameni: „omul însă nu se mulțumește cu ceea ce îi dă lumea sau semenii săi de la ei înșiși. El se cere după comuniunea personală absolută. El nu se poate opri pe nicio treaptă a cunoașterii și a comuniunii cu semenii săi. Căci simte trebuința să urce la o nouă treaptă. El simte existența Absolutului și în forma neputinței de a se opri la vreo treaptă oarecare în comunicarea sa cu alții. Căci fiecare îi trezește o sete după o treaptă mai înaltă, neputându-se opri decât la comunicarea cu Dumnezeu Cel în Treime”¹⁷.

Așadar, rugăciunea poate fi descrisă drept o comunicare interpersonală, dar o comunicare transfigurată. „Rugăciunea nu se poate adresa decât unui Dumnezeu personal... Dumnezeu îi acordă o mare cinste omului, arătându-Se ascultător la ceea ce îi cere el... Numai un Dumnezeu Care S-a revelat prin vorbire e Persoană și numai El dă temei rugăciunii, ca adresare directă a

¹⁵ Pr. D. STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 153.

¹⁶ Pr. D. STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, p. 158.

¹⁷ Pr. D. STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, p. 155.

oamenilor către El. Numai un astfel de Dumnezeu poate da oamenilor cinstea de a avea și ei inițiativa de a realiza un dialog cu El, Dumnezeu arătându-Se totdeauna dispus să asculte pe om¹⁸.

Rugăciunea este taina unirii omului cu Dumnezeu¹⁹, rugăciunea din iubire fiind „calea spre adevărata comuniune, spre comuniunea desăvârșită”²⁰.

Părintele Stăniloae sintetizează atât de frumos viața Bisericii ca trăindu-se în comuniune de rugăciune și în comuniune de credință, astfel: „viața Bisericii își ajunge intensitatea deplină în comuniunea de rugăciune care devine în același timp mijlocul de maximă intensificare a comuniunii în credință”²¹.

Prin rugăciunea comună, Biserica îi introduce pe credincioși în comuniunea Preasfintei Treimi, deschizându-le totodată, perspectiva comunicării personale și comunitare: „Biserica întregă, adunându-se în comuniunea rugăciunii liturgice și împărtășindu-se cu Hristos, devine vas al coborârii Sfintei Treimi în interiorul vieții ei. De aici trebuie să înțelegem și rostul pomenirii mereu repetată a Numelui Sfintei Treimi, în cuprinsul rugăciunilor din Sfânta Liturghie, adresată în formă dialogică lui Dumnezeu, în Treime: <<Că Ție se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea>> sau <<Că a Ta este stăpânirea, puterea și slava>>... sufletul credincios fiind în comuniune și convorbire cu Tatăl, cu Fiul și cu Duhul Sfânt”²².

3. Sfințenia – transparența comunicării și a comuniunii cu Dumnezeu și cu semenii

Creștinismul a desființat granița dintre sacru și profan, deschizând tuturor accesul la sfințenie. Ființa umană are „o aspirație spre sfințenie sau spre comunicare între subiectul nostru și Subiectul divin într-o puritate și o capacitate pentru ea, un îndemn lăuntric spre comuniunea în puritate și delicatețe cu Subiectul absolut”²³.

Afel, toți oamenii au acces la sfințenie „pentru că Dumnezeu, ca subiectul de puritate absolută, S-a făcut subiectul uman... Din Dumnezeu cel personal iradiază bunătatea, transparența și comunicabilitatea. Prin aceasta atrage în comuniune cu Sine orice persoană care vrea, transmițându-i aceeași bunătate, transparență și comunicabilitate. Acestei bunătăți, transparențe și

¹⁸ Pr. D. STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, p. 153.

¹⁹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 669.

²⁰ Pr. D. STĂNILOAE, „Comunitate prin iubire”, în: *Ortodoxia*, Anul XV, nr. 1, 1963, p. 53.

²¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Omniscope, Craiova, 1993, p. 356.

²² Pr. Vasile IGNĂTESCU, „Principiul comuniunii în Ortodoxie”, în: *Ortodoxia*, Anul VIII, nr. 3, Iulie-Septembrie, 1956, p. 366.

²³ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 270.

comunicabilități îi spunem pe de o parte puritate de patimi, pe de alta, virtute... Virtutea iubirii reprezintă bunătatea, transparența și comunicabilitatea în gradul culminant²⁴.

Părintele Stăniloae definește sfințenia ca *transparență a comunicării și a comuniunii omului cu Dumnezeu, în rugăciune*. Părintele afirmă în acest sens: „cea mai înaltă asemănare cu Dumnezeu o atinge sufletul în rugăciune. Căci în rugăciunea adevărată el se unește cu Dumnezeu. Prezența lui Dumnezeu în sufletul care se roagă neîncetat, deci în sufletul sfântului, e neîncetată... Transparența sfântului e însăși transparența lui Dumnezeu în el... Lumina ce o iradiază din ei, sfinții, e tocmai această transparență a comunicării cu Dumnezeu și cu semenii, a participării la Dumnezeu. Cel mai transparent e Dumnezeu, pentru că El este Cel ce Se comunică cel mai mult. Dar nu poate trăi această transparență a lui Dumnezeu cel ce nu se deschide el însuși comunicării lui Dumnezeu. Cel ce i se deschide ei, devine sfânt pentru că devine și el transparent. În general, oamenii când își devin transparenți prin bunătate datorită comunicării cu Dumnezeu, devin sfinți²⁵.

Transparența culminează în înviere, manifestându-se prin comunicarea iubirii, în solidaritate cu semenii: „transparența, care e un efect al copleșirii materiei de către spirit și care deci în treapta ei culminantă echivalează cu învierea, nu e un fenomen fizic, ci o comunicare și iradiere existențială a iubirii, a interesului pentru ceilalți oameni²⁶.

Sfinții sunt încă din timpul vieții pământești în comuniune și în permanentă comunicare cu Dumnezeu și cu oamenii: „Sfinții au intrare la Dumnezeu sau la comuniunea întru curăție cu Subiectul suprem... Deplina comunicabilitate față de Dumnezeu echivalează cu deplina predare către El. Ea e în același timp curăție și transparență pentru Dumnezeu și pentru oameni²⁷.

Părintele Stăniloae înțelege sfințenia și ca pe o comunicare a lui Hristos către oameni, o comunicare ce se realizează prin Duhul Sfânt. „Sfințenia vine numai de la o persoană absolută... și aceasta, datorită faptului că Persoana absolută a devenit în Hristos și persoana umanului, comunicând celor ce cred în El pe Duhul Său cel Sfânt sau sălășluindu-Se prin aceasta Ea însăși în ei²⁸.

Hristos comunică sfințenia prin Duhul Său cel Sfânt, dar sfințenia presupune și un proces de continuă comunicare cu Dumnezeu și cu oamenii, pentru desăvârșirea comuniunii dintre ei. Astfel, prin Hristos, sfințenia „ca supremă transparență reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi ni se comunică nouă ca sensibilitate desăvârșită a relației dintre persoana umană și Dumnezeu și, prin aceasta, și între persoanele umane... Sfințenia nu este ceva static și individual,

²⁴ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, pp. 270-272.

²⁵ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 273.

²⁶ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, pp. 273-274.

²⁷ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 275.

²⁸ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 276.

ci un proces de nesfârșită umanizare creștină prin îndumnezeire, ce se realizează în relațiile dintre oameni și Dumnezeu, dintre oamenii înșiși și dintre ei și cosmosul întreg²⁹.

Sfințenia reprezintă așadar, comunicarea și comuniunea cu Dumnezeu, în strânsă relație cu semenii, într-o cunoaștere desăvârșită: „Sfinții au realizat în cel mai înalt grad comuniunea cu Dumnezeu care totodată este și cunoaștere desăvârșită... Ei au parcurs în chip exemplar itinerariul care pornește de la comunicare și se oprește într-o mișcare mai presus de mișcare, la comuniunea desăvârșită, care totodată este și cunoaștere deplină³⁰”.

În concluzie, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae reușește să surprindă dimensiunea liturgică a comunicării și a comuniunii într-un mod aparte, accentuând importanța și necesitatea rugăciunii, ca dialog sfânt și permanent dintre om și Dumnezeu, dar și a Cuminecării cu Trupul și Sângele lui Hristos, spre iertarea păcatelor, dar și spre viața veșnică, în comuniune de iubire cu semenii și cu Dumnezeu.

²⁹ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, pp. 285-286.

³⁰ Pr. Ion POPESCU, „Comunicare – Cunoaștere și Comuniune”, în: *Mitropolia Olteniei*, Anul LXIV, nr. 9-12, Septembrie- Decembrie, 2012, p. 67.